

Naša umetnostnozgodovinska stroka je izdala trijezično (slovensko, italijansko, angleško) knjigo oziroma katalog V Italiji zadržane umetnine iz Kopra, Izole, Pirana, hkrati pa so v Trstu odprli razstavo 21 restavriranih umetnin, ki so jih Italijani leta 1940 odpeljali iz obmorskih mest.

Umetniški in sakralni predmeti, ki jih je Italija leta 1940 odpeljala iz cerkva, samostanov in muzejev v Kopru, Izoli in Piranu, postajajo spet aktualni. Umetnine so štirinajst dni vozili iz puljske, tržaške, reške, goriške in videmske pokrajine. Zbrali so 380

Giambattista Tiepolo, Marija s pasom (iz glavnega oltarja cerkve Marije Tolažnice v Piranu)

Benedetto Carpaccio, Čaščenje Kristusovega imena, s svetniki Janezom Krstnikom, Frančiškom, Pavlom in Bernardinom, 1541 (iz cerkve sv. Ane v Kopru)

Vračanje odpeljanega

zabojev in jih odpeljali v vilo Manin v Passarianu v Furlaniji, od koder so jih po letu 1943 premeščali v druga mesta, nekaj pa tudi vrnili lastnikom. Leta 1945 so predmete v zaprtih zabojih prepeljali v Rim in jih spravili v skladišče arheološkega nadzornišva. Leta 1970 so jih prenesli v skladišča palače Venezia, kjer so propadali.

Gre za mojstrovine neprecenljive vrednosti, za največje mojstre beneške šole, kot so: gotski slikar Paolo Veneziani, Giovanni Bellini, Alvise Vivarini, Vittore in Benedetto Carpaccio, Giambattista Tiepolo, Alessandro Algardi in drugi. Med njimi je na primer šest Carpaccievih slikarskih umetnin: Marija s svetniki iz leta 1518, last piranskega mino-ritskega samostana, Slavnostni prihod koprškega župana Sebastiana Contarinija v Koper, last koprškega muzeja (bila je zelo

poškodovana, saj je bila v preteklosti neustrežno restavrirana, zdaj pa je restavrirana izvrstno), in štiri slike, ki so last koprške stolnice.

Pri odvozu so se sklicevali na italijanski zakon 1089 iz leta 1939, po katerem naj bi šlo za zavarovanje nacionalno pomembnih umetniških predmetov pred vojno nevarnostjo. Toda "vojne nevarnosti" že zdavnaj ni več, poleg tega je leta 1946 Italija sprejela zakon o prenehanju vojnega stanja, zato ni več nobenega razloga, da Italija odpeljanih predmetov ne bi vrnila v lastništvo prvotnih lastnikov, ki tega lastništva nikoli niso izgubili. Poleg slik iz obalnih cerkva so bile v Italijo odnesene tudi svete posode, liturgična oblačila, stari arhivi iz škofije Koper, iz piranskega samostana sv. Franciška in iz koprškega samostana sv. Ane. Za vsa dela so bili narejeni reverzi. Potrdila so

podpisali trije: lastnik, prevoznik del in prevzemnik v Italiji. Zato ni prav(n)e podlage, ki bi Italiji danes omogočala zavračanje vrnitve odpeljanih predmetov. In kakšen argument navajajo Italijani, da se umetnine ne vrnejo? Nikakršnega, le to, da so last Italije. Nobenega dvoma namreč ni, da so umetnine nastale za naročnike v Piranu in Kopru. Za umetnostne zgodovinarje je vprašanje vrnitve jasno: šlo je za zavarovanje umetnin pred vojno nevarnostjo, vojne nevarnosti pa že zdavnaj ni več. Pariška mirovna pogodba iz leta 1947, londonski memorandum iz leta 1954 in osimski sporazumi iz leta 1975 govorijo o njihovem vračilu. Tudi bula o vnovični ustanovitvi koprške škofije govori, naj se dokumenti in akti, ki se tičejo tega ozemlja, prenesejo v novoustanovljeno koprsko škofijo. Leta

2002 je Vittorio Sgarbi, takrat namestnik ministra za kulturo, v Rimu odprl zaboj z odpeljanimi umetninami. Bile so pokazane javnosti in restavrirane.

V katalogu (izdala sta ga Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran in ministrstvo za kulturo) je natančno dokumentiranih 97 odpeljanih umetnin, večinoma slik. V prvem delu sta besedili dveh umetnostnih zgodovinarjev, ki se že dolgo ukvarjata s to problematiko: V Italiji ostale umetnine iz Kopra, Izole in Pirana (Sonja Ana Hoyer) in Prizadevanje oblasti za vrnitev v Italijo ostale kulturne dediščine (Salvator Žitko). V zadnjem delu kataloga so slikovne priloge, fotografije odpeljanih umetnin, nekateri dokumentarni posnetki odvoza in nekateri pomembnejši dokumenti, ki prikazujejo problematiko odvoza.

V. M.